

Puhutaan tieteestä: Elämismaailman käsite laajentaa ihmisyyden ymmärtämistä tutkimuksessa ja hoitotyössä

KRISTIINA HEINONEN

FT, yliopistonlehtori

Itä-Suomen yliopisto
Hoitotieteen laitos

Elämismaailman käsitteen taustalla ovat filosofi Edmund Husserlin (1859–1938) ja filosofi Martin Heideggerin (1889–1976) kirjoitukset ja vahvasti myös filosofi Maurice Merleau-Pontyn (1908–1961) ajatukset (Merleau-Ponty, 1945; Jay, 2009; van Manen, 2014). Heidegger on kehittänyt filosofisen lähestymistavan, jota kutsutaan tulkinnalliseksi tai hermeneuttiseksi fenomenologiaksi ja joka keskittyy ihmisten kokemuksilleen antamiin merkityksiin. Tutkimuksen keskiössä ovat siis tutkittava ilmiö ja siihen liittyvät kokemukset. (van Manen, 2014, 2017) Fenomenologinen tutkimus on ilmiön jäsentämistä sellaisena kuin se ilmenee ihmisen tietoisuudessa. Lainaamalla osallistujien kokemuksia heidän luvallaan tutkija pyrkii saavuttamaan syvällisen ymmärryksen ja tunnistamaan ilmiön ytimen (*essence*). (van Manen, 2014; Vuori & Åstedt-Kurki, 2022) Hermeneuttis-fenomenologisessa menetelmässä yhdistyvät filosofinen, ihmistieteellinen ja filologinen menetelmä. Elämismaailma muodostuu modaliteeteista, jotka ovat ajallisuus, kehollisuus, suhteet toisiin ihmisiin, ja ympäröivä tila, sisältäen siihen kuuluvat esineet ja materiaalit (tämä voidaan erottaa myös omaksi modaliteetikseen). Modaliteetit esiintyvät aina yhdessä. Käsitteenä elämismaailma on eksistentiaalinen, olemassaoloon liittyvä ja ihmisille yhteinen riippumatta heidän historiallisesta, kulttuurisesta ja sosiaalisesta taustastaan. (van Manen, 2014) Seuraavassa kuvaan näitä modaliteetteja tutkimusesimerkkien avulla.

Ajallisuus liittyy ihmisen olemassaoloon, subjektiiviseen ja objektiiviseen ajan kokemukseen. Ajallisuuteen liittyvät mennyt, nykyhetki ja tuleva. Tutkittaessa ihmisten kokemuksia ollaan aina ajallisesti jäljessä, mikä mahdollistaa pohdinnan ja kokemuksen kuvaamisen. Bayuo ym. (2022) ovat kuvanneet terveysalan ammattihenkilöiden ajallisuuden kokemuksia potilaan elvytystilanteessa ensiapuosastolla. Hoitajille tämä merkitsi hoitotyössä läsnä olevaa rajattua aikaa ja surua. Monikkoperheiden yksinhuoltajuuden kokemuksen tutkimuksessa puolestaan korostui ajallisuuden osalta nykyhetkessä selviytyminen ja lasten suojeleminen unohdamatta mahdollisuuksia hyvään tulevaisuuteen. (Heinonen, 2019) Van Wijngaarden ym. (2019) tutkimuksessa muistisairautta sairastavat kokivat sairastumisensa monivaiheisena ja arvaamattomana, jossa ajallisuus ei ollut hallittavissa. **Kehollisuuteen** liittyy kokemus ympäröivästä maailmasta, joka sisältää emotionaalisen, psykologisen ja fyysisen ulottuvuuden. Terveysalan ammattihenkilöiden kokemukset kehollisuudesta potilaan elvytystilanteessa ilmenivät kuoleman/kuolemissen vastustamisena, mutta myös avuttomuuden ja epäonnistumisen tunteina. (Bayuo ym. 2022) Monikkoperheiden yksinhuoltajuuteen liittyvät kehollisuuden kokemukset sisälsivät ympäristöstä tulevat vaatimukset ja vanhemman tunteen omasta korvaamattomuudesta lapsille. (Heinonen, 2019) Muistisairauteen sairastuneen kehollisuus sisälsi muutoksia ja yrityksiä hallita

kehollisia menetyksiä. (Van Wijngaarden ym., 2019) **Suhteissa toisiini ihmisiin** korostuvat kokemusten kuuleminen ja jakaminen. (van Manen, 2014) Elvytystilanteissa olleet ammattihenkilöt kokivat yhteyttä potilaaseen, mutta myös tuen puutetta, niin itseltään kuin potilaan perheeltä. (Bayuo ym. 2022) Suhteiden monimuotoisuus monikkoperheiden yksinhuoltajuuden tutkimuksessa ilmeni yksinäisyytenä, perheen turvallisuuden varmistamisen tarpeena ja saatuna tukena edetä elämässä. (Heinonen, 2022) Muistisairautta sairastavalle suhteet toisiini ihmisiin ilmentyivät tutkivina ja epäluuloisina katseina ja kokemuksena omasta etäännyttämisestä suhteesta toisiini ihmisiin. (Van Wijngaarden ym., 2019) **Ympäröivä tila** on osa kokemusmaailmaamme. Koti on usein ihmiselle erityinen tila, johon liittyy voimakkaita tunteita. Haemme ymmärrystä toisista ihmisistä tilan kautta kysymällä esimerkiksi taustaa, ammattia tai elinympäristöä. Tila voi sisältää myös merkityksellisiä esineitä ja materiaaleja. (van Manen, 2014) Bayuo ym. (2022) tutkimuksessa korostui terveysalan ammattihenkilöiden luoviminen tilan rajallisuuden ja potilaan yksityisyyden säilyttämisen välillä. Monikkoperheen yksinhuoltajien kokemuksissa kuvastuivat vaikeaan

elämäntilanteeseen liittyvät vaikeat tunteet omassa kodissa, jotka muuttuivat päätösten myötä turvallisen tilan kokemuksiksi. (Heinonen, 2019) Muistisairauteen sairastuneen ympäristön kokemukseen liittyi vierauden, pelon ja ihmisenä kutistumisen tunteita. (Van Wijngaarden ym., 2019)

Elämismaailman käsitettä voidaan hyödyntää kokemuksen kuvaamisessa ja tarkastelussa monin tavoin. Modaliteetit ovat merkittäviä apuvälineitä fenomenologisissa kysymyksissä, reflektiossa ja kirjoittamisessa. (van Manen, 2014) Elämismaailman kuvaaminen vahvistaa ihmisyyden ja ihmisen kokemuksen syvällistä ymmärtämistä ja ilmiön kokonaisuuden kuvaamista. Elämismaailman käsitettä hyödyntämällä voimme saavuttaa laajempaa ymmärrystä ihmisyydestä erilaisissa elämäntilanteissa niin tutkimuksessa kuin hoitotyössä. Elämismaailma tulisikin kuvata kokonaisuutena, ihmisen kokemuksen kaltaisena, modaliteetteja hyödyntäen mutta niitä erittelemättä. Tämä tukee syvällisen ymmärryksen saavuttamista ja tutkittavan ilmiön kokonaisvaltaista kuvaamista. Elämismaailman käsitettä hyödyntämällä voimme saavuttaa laajempaa ymmärrystä ihmisyydestä erilaisissa elämäntilanteissa niin tutkimuksessa kuin hoitotyössä.

LÄHTEET

- Jay, M. (2009). The Lifeworld and Lived Experience. Edited by Hubert, L., Wrathall, D. & Wrathall, M.A. *A Companion to Phenomenology and Existentialism*. Photina by Graphicraft Limited, Hong Kong. Ho Printing Singapore Pte Ltd, pp. 91–104.
- Bayuo, J., Anago, E.K., Agyei, F.B., Salifu, Y.S., Baffour, P.K. & Poku, C.A. (2022). “Resuscitate and Puch”: End-of-life care experiences of healthcare staff in the emergency department – A hermeneutic phenomenological study. *Journal of Palliative Care* 37(4), 404–502.
- Heinonen, K. (2019). Describing being a single parent of multiples. *International Journal of Caring Science* 12, 1310–1321.
- Van Manen, M. (2014). *Phenomenology of practice*. In Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing; Left Coast Press, Inc.: Walnut Creek, CA, USA.
- Van Manen, M. (2017). Phenomenology in its original sense. *Qualitative Health Research*, 27(6) 810–825.
- Van Wijngaarden, E., Alma, M. & The, A-M. (2019). “The eyes of others’ are what really matters: The experiences of living with dementia from an insider perspective. *PLoS One* 14(4), e0214724.
- Vuori, A. & Åstedt-Kurki, P. (2022). Fenomenologinen metodi hoitotieteellisessä tutkimuksessa – kriittisten kohtien tunnistaminen tutkimusprosessissa. *Hoitotiede* 34(4), 321–333.